

Transformatiivinen oppiminen ja ekososiaalinen sivistys

Mitä hankkeessa on kehitetty?

Oppiva ja uudistava opisto
Erilaisten oppimispolkujen tukeminen kansanopistoissa
Päätösseminaari 10.5.2019, Tampere

Erkka Laininen, OKKA-säätiö

Hankkeen tuotoksia

Tutkimusartikkelit

Transformatiivinen oppiminen antroposeenin ajassa

Jani Siirilä, Arto O. Salonen, Erkki Laininen, Tytti Panssar ja Jukka Tikkanen

Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana

Erkki Laininen

Vertaisarvioidut artikkelit on julkaistu Ammattikasvatuksen aikakauskirjan verkkojulkaisussa nro 5/2018: <https://akakk.fi/ammattikasvatuksen-aikakauskirja-05-2018-digitaalinen-erikoisnumero/>

Ekososiaalisen sivistyksen työkalut

- Tulevaisuuskuvittelu
- Eettinen kompassi ja tulevaisuuslupaukset
- Kestävä toimintakulttuuri
- (Kestävän tulevaisuuden indikaattorit)

Hankkeen lähtökohtia

- Ihmisten elämä ja yhteiskuntien toiminta ovat täysin riippuvaisia biosfäärin elinvoimaisuudesta.
- Kestävä tulevaisuus edellyttää ilmastonmuutoksen, luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen ja luonnonvarojen ehtymisen hidastamista ja pysäyttämistä.
- Kasvuun ja kulutukseen perustuva edistysajattelumme ei näytä mahdollistavan kestävän tulevaisuuden tavoittelua.
- Tarvitsemme **transformatiivista (uudistavaa) oppimista**, jonka avulla voimme kyseenalaistaa ja uudistaa ajattelumme perustana olevia käsityksiä ja maailmankuvaa.
- **Ekososiaalinen sivistys** voi vastata uudistavan oppimisen haasteeseen elinikäisen oppimisen tasolla.

Olemmeko maailmankuvamme vankeja?

***Transformatiiviseen oppimiseen** sisältyy kokemus syvästä, rakenteellisesta muutoksesta käsityksissä, ajattelussa, tunteissa ja toiminnassa.*

Tämä johtaa tietoisuuden uudistumiseen tavalla, joka dramaattisesti ja pysyvästi muuttaa olemisen tapaamme maailmassa.

Muutos sisältää käsityksemme itsestämme ja omasta paikastamme maailmassa - suhteestamme muihin ihmisiin ja luontoon.

O'Sullivan, Morrell, & O'Connor, (2002)

OKKA

Vanhaa toisintavasta oppimisesta uudistavaan oppimiseen

Taulukko 1. Oppimisen tasot (Sterling, 2010, s. 25; Batesonin 1972 teoriaa mukaillen)

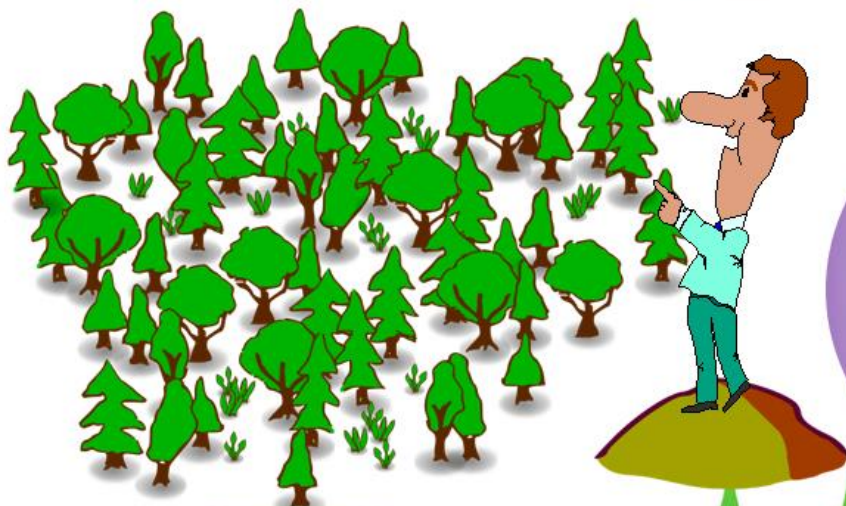
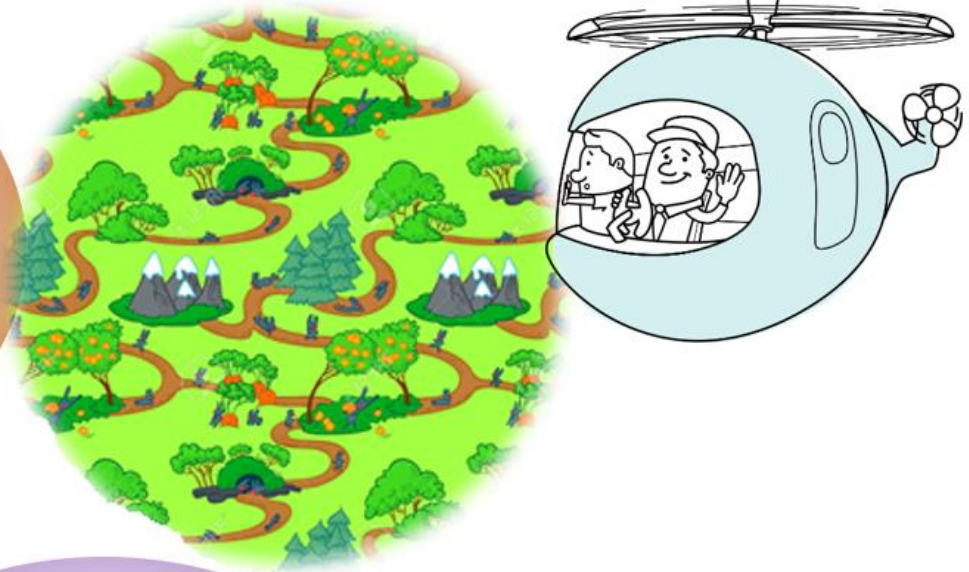
1. TASO. Kognitiivinen oppiminen (ajattelu, emootiot, havaintokyky)	tehokkuuden ja suori- tuskyvyn parantuminen	ylläpitää vallitsevaa paradigmaa: tehdään asiat paremmin
2. TASO. Metakognitiivinen oppiminen	oman toiminnan ja ajattelun reflektointi	kehittää vallitsevaa para- digmaa: tehdään parempia asioita
3. TASO. Episteeminen oppiminen (tiedot, uskomukset, todellisuus- käsitys, maailmankuva)	paradigman muutos	uudistaa vallitsevaa para- digmaa: ympäröivä todelli- suus nähdään toisin

Siirilä J., Salonen A.O., Laininen E., Pantsar T., Tikkanen J. (2018). Transformatiivinen oppiminen antroposeenin ajassa.

- Uusi hyvinvointikäsitys
- Kasvupakosta luopuminen
- Kestävät paikallistaloudet

“Nähdään, että on olemassa muunkinlaisia metsiä.”

"Nähdään koko metsä."

*"Ei nähdä metsää
puilta."*

- Vihreät tuotteet
- Uusiutuva energia
- Kiertotalous
- Digitalisaatio

- Energia- ja materiaalitehokkuus
- Kierrätys
- Päästökauppa

Transformatiivinen oppiminen antroposeenin ajassa

Jani Siirilä, Arto O. Salonen, Erkkä Laininen,
Tytti Pantsar ja Jukka Tikkanen

Tutkimuksen lähtökohdat

- Voidaan puhua uudesta aikakaudesta - **antroposeenista** - ihmisen ajasta.
- Aikamme **vallitseva metanarratiivi – suuri kertomus**, on individualismin, luonnon ja ihmisten riiston, rajoittamattoman kasvun ja teknologisen edistyksen metanarratiivi (Glasser 2018).
- Kestävän tulevaisuuden metanarratiivin synnyttäminen näyttää edellyttävän **todellisuus-käsityksemme uudistumista** ihmisen ja luonnon perustavanlaatuisen yhteyden tunnustavaan käsitykseen.

Tutkimuskysymykset

- Millainen on ihmiskunnan ja luonnon yhteisen kestävänn tulevaisuuden mahdollistava metanarratiivi (tavoiteltava tulevaisuuskuva)?
- Millainen voisi olla se sivistymisen ja elinikäisen oppimisen polku, jota kulkien ihminen voi liittyä osaksi tulevaisuuden toivoa vahvistavaa metanarratiivia?
- Millaisia kompetensseja tarvitaan, jotta yksilöt ja yhteisöt voivat rakentaa uutta sivistyksellistä metanarratiivia yhteiselle tulevaisuudellemme?

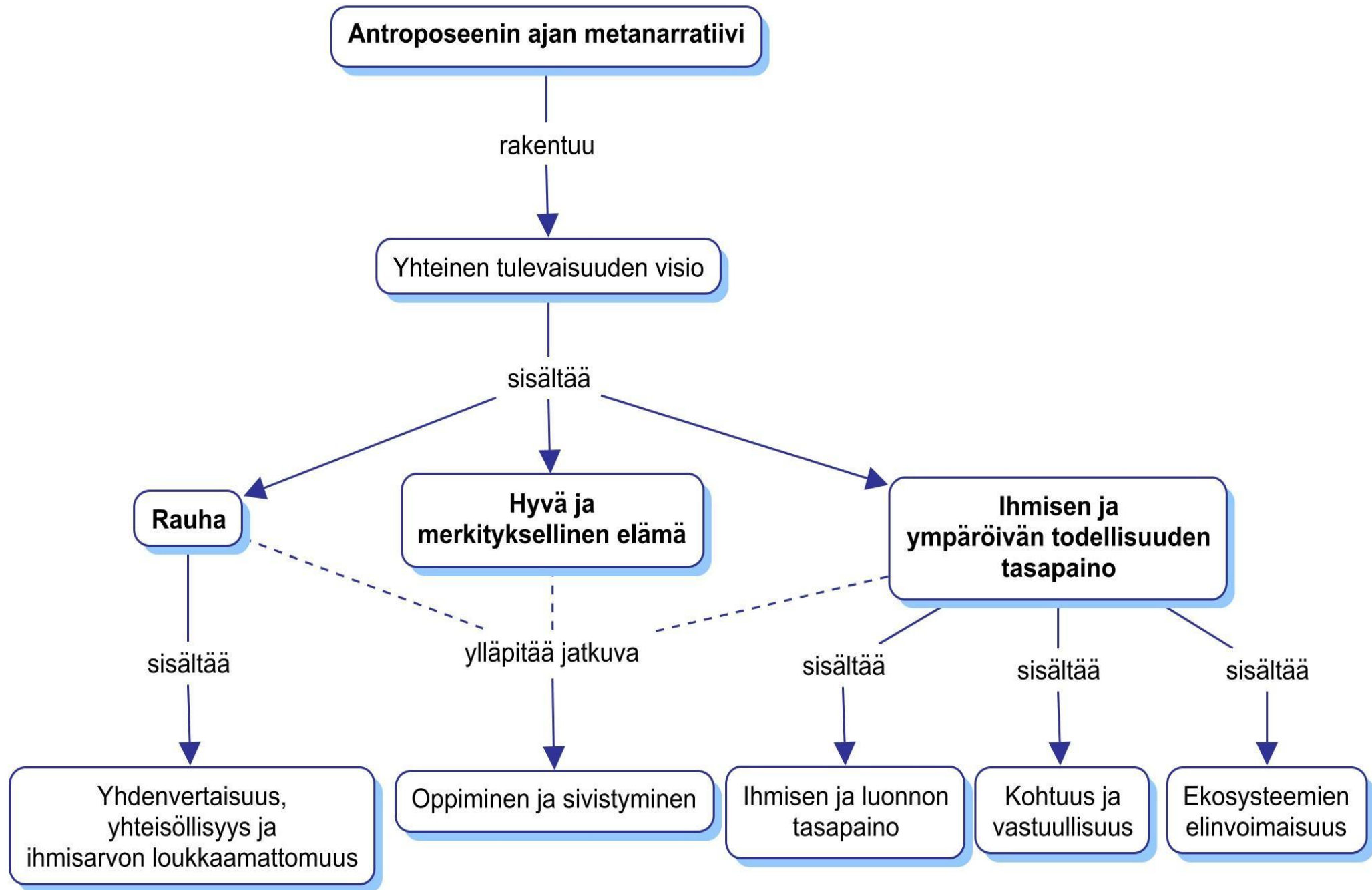

Aineisto ja aineiston analysoiminen

- Asiantuntijatyöpaja 1/2018, 20 koulutuksen asiantuntijaa 17 eri organisaatiosta (yhdistykset, järjestöt, kansanopistot, aikuisoppilaitokset, viranomaistoimijat)
- Työpajan teemat:
  - 1) Tavoiteltavat tulevaisuuden päämäärät
  - 2) Päämääriä tukeva tulevaisuuden osaaminen
- Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä ja tulosten esittämisessä hyödynnettiin käsitekarttamenetelmää

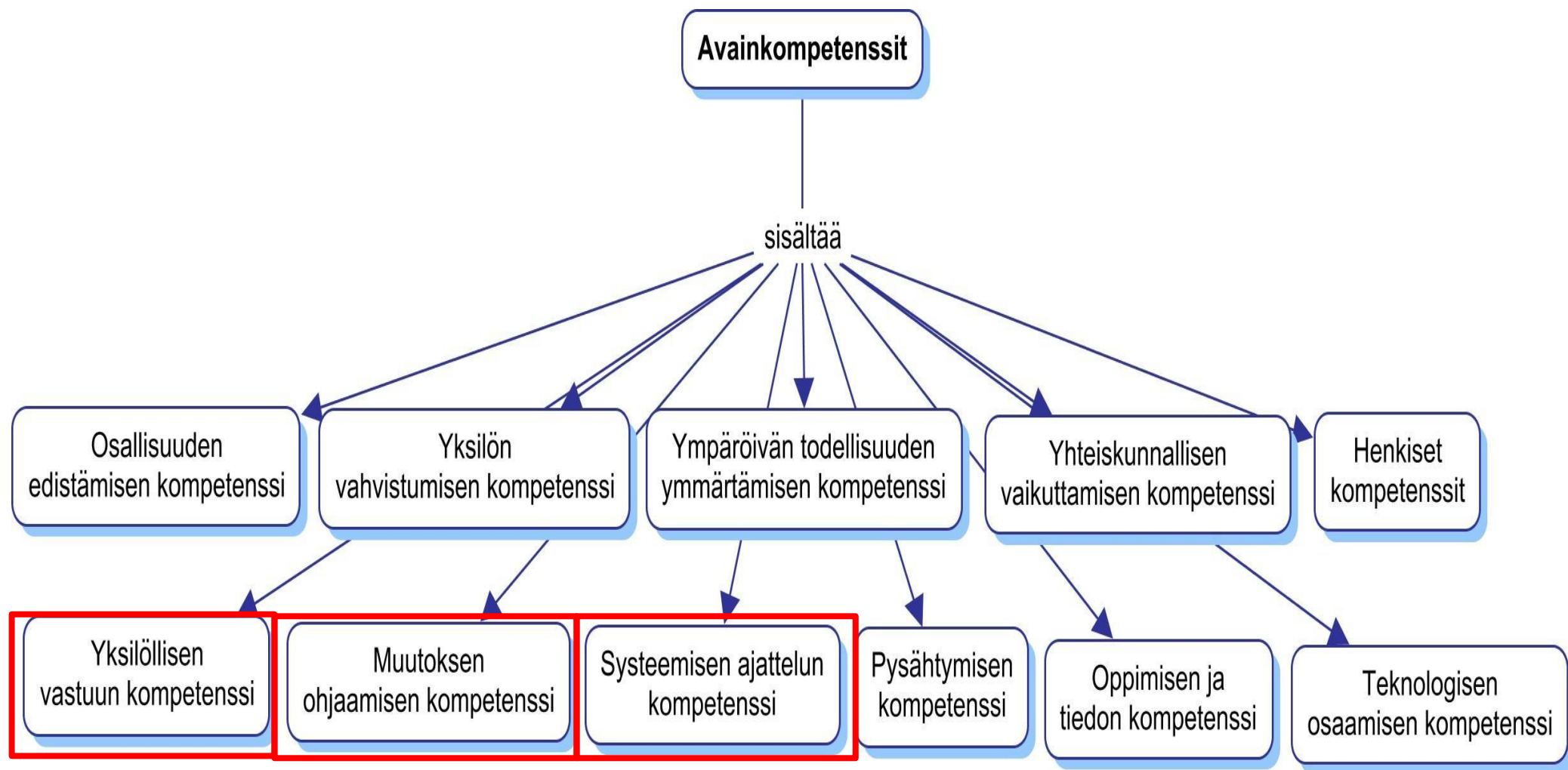

TULOKSET: Antroposeenin ajan metanarratiivi

TULOKSET: Metanarratiivia tukevat avainkompetenssit

  = Oppimisen transformatiivinen taso mukana

Johtopäätökset ja pohdinta

- Antroposeenin ajan haasteeseen vastaavan metanarratiivin ydin koostuu **rauhasta, ihmisen ja häntä ympäröivän todellisuuden tasapainosta** sekä jokaisen ihmisen **mahdollisuudesta kokea elämänsä arvokkaaksi ja merkitykselliseksi**.
- Tätä tulevaisuuden toivoa vahvistavaa metanarratiivia ylläpitää jatkuva oppiminen ja sivistyminen.
- Koulutusjärjestelmämme vastaa kuitenkin heikosti uudistavan oppimisen haasteeseen (Manninen 2017; Värri 2018; Sterling 2003; OPH:n osaamisen ennakointirfoorumi 2019).

Johtopäätökset ja pohdinta

Antroposeenin haasteeseen vastaaminen vaatii sitä, että tunnistamme koulutusjärjestelmämme sidonnaisuuden teknologian, kuluttajuuden ja kasvun eetoksen ohjaamaan yhteiskuntaamme ja länsimaisen elämänmuotomme ihanteisiin.

On kirkastettava koulutusjärjestelmän tehtävää vallitsevan maailmankuvan kyseenalaistajana ja hyvän elämän edellytysten puolustajana.

(Värri 2018)

Johtopäätökset ja pohdinta

- Voisiko koulutusjärjestelmämme vastata tranformatiivisen oppimisen kautta yhteiskunnan uudistamisen haasteeseen synnyttäen tulevaisuuden kompetensseja nykyistä yhteiskuntajärjestelmää toisintavan osaamisen sijaan?
- Voisiko huomisen osaaminen, sivistyminen ja kestävän hyvinvoinnin perusta rakentua episteemiseen tasoon yltävän koulutusjärjestelmän kautta?
- Oppilaitosten kestävän tulevaisuuden indikaattorit (OPPI-hankkeen Pedanet-alusta)

Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana

Erkka Laininen

EKOSOSIAALINEN SIVISTYSKÄSITYS

Päämäärät

- Perustuu elämän edellytysten turvaamiselle
- Merkityskeskeinen olemassaolon ihanne
- Hyvän elämän tavoittelu yhden maapallon rajoissa
- Vapauden ja vastuun tasapaino
- Kestävämpi elämäntapa, yhteiskunta ja kulttuuri
- Luottamus tulevaisuuteen
- *Myötä- ja vastuuntunnon laajentaminen eliökuntaan*

Arvopohja

Systeeminen maailmansuhde

- Maailman hahmottaminen ekososiaalisena systeeminä

Vastuullisuus

- Kasvaminen vastuulliseen maailmasuhteeseen

Ihmistenvälisyys

- Täyden ihmisyyden tavoittelu liittymällä muihin ihmisiin
- *Eliökunnanvälisyys*

Kohtuullisuus

- Ymmärrys siitä, mitä tarvitaan enemmän ja mitä vähemmän hyvään elämään

Toiminnan ulottuvuus

- Kokemuksellisuus
- Ratkaisun puolelle asettuminen
- Muutosta aikaansaava yhteistoiminta

Sivistyksen perusta

- Ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten kysymysten yhteistarkastelu

Elämää ylläpitävien tekijöiden tärkeysjärjestys:

1. Ekologisten kysymysten ensisijaisuus (itseisarvo)
2. Ihmisoikeuksien luovuttamattomuus (itseisarvo)
Koko eliökunnan elämän oikeus ja itseisarvo
3. Vakaan talouden vaaliminen (välinearvo)

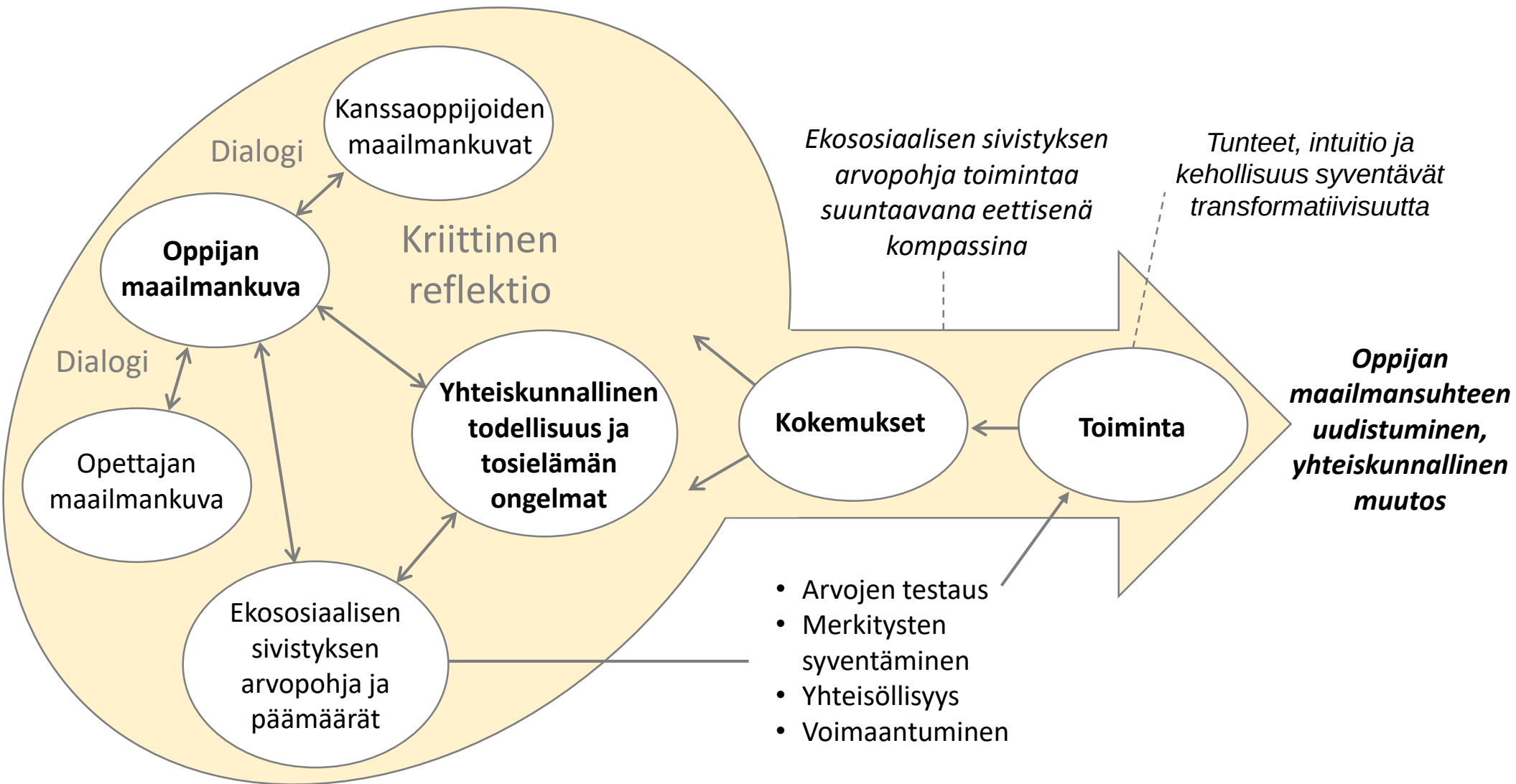
Laininen, E. (2018). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana.

Salonen, A., & Bardy, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen.

Martusewicz, R., ym. (2015). EcoJustice Education. Toward Diverse, Democratic, and Sustainable Communities.

Värri, V-M. (2018). Kasvatus ekokriisin aikakaudella.

Uudistava oppiminen prosessina

OPPIMISEN ULOTTUVUUDET: YKSIÖ – YHTEISÖ – YHTEISKUNTA

Kompetenssi	Kognitiivinen taso korostuu (tieto ja ymmärrys)	Metakognitiivinen taso korostuu (kriittisyys ja reflektio)	Transformatiivinen taso korostuu (maailmansuhteen uudistuminen)
SYSTEEMINEN MAAILMANSUHDE <i>YDIN: Maailman hahmottaminen sosio-ekologisena systeeminä, systeemisen ajattelun kehittäminen</i>	• Planetaariset rajat • Kestävyyssymykset • Luonnon- ja sosiaalisten järjestelmien toiminta • Monialaisen tiedon syntetisointi • Syy-seuraussuhteet	• Keskinäisriippuvuudet • Oman toiminnan vaikutukset ja palautekykennät	• Elämää ylläpitävien tekijöiden tärkeysjärjestyksen sisäistäminen • Sosio-ekologisen maailmansuhteen rakentuminen
VASTUULLISUUS <i>YDIN: Kasvaminen vastuulliseen maailmasuhteeseen (ihmiset, elollinen ja eloton luonto, tulevat sukupolvet)</i>	• Vapauksien ja vastuuden tiedostaminen	• Globaalit keskinäisriippuvuudet • Jakaminen • Empatiakyky • Yhdenvertaisuus	• Huolenpito, myötätunto ja altruismi sisäistyneinä toiminnan orientaatioina • Ihmisten keskeisen sekä ihmisen ja luonnon välisen perustavanlaatuisen yhteyden syvä ymmärrys
KOHTUULLISUUS <i>YDIN: Ymmärrys siitä, mitä tarvitaan enemmän ja mitä vähemmän hyvään elämään</i>	• Kohtuullisuuden välttämättömyys rajallisella maapallolla • Resurssien oikeudenmukainen jakaminen	• Jatkuvan kasvun kyseenalaistaminen • Halujen ja tarpeiden erottaminen • Hyvinvoinnin tekijöiden tunnistaminen	• Uusien merkitysten synnyttäminen • Jälkimmäisten elämäntavan omaksuminen
IHMISTEN- JA ELIÖKUNNAN-VÄLISYYS <i>YDIN: Täyden ihmisyyden tavoittelu liittymällä muihin ihmisiin, ihmisen sosiaalisuus muiden eliöiden kanssa</i>	• Tieto kulttuureista • Tieto luonnosta	• Ihmisten kohtaaminen • Luonnon kohtaaminen • Dialogi • Yhteistoiminta • Kulttuurinen ymmärrys	• Ihmisen ja luonnon kietoutuneisuuden kokemus • Myötätunto ja altruismi sisäistyneinä toiminnan orientaatioina • Uudet merkitysperspektiivit
TULEVAISUUS-ORIENTAATIO <i>YDIN: Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien visiointi ja tulevaisuuden aktiivinen käyttäminen</i>	• Historiallisen kehityksen ymmärtäminen • Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien hahmottaminen • Omat käsitykset tulevaisuudesta	• Tulevaisuuksien arviointi ja visiointi • Omat vaikutusmahdollisuudet • Kompleksisuuden ja epävarmuuden hallinta	• Rajoituksista irrottautuminen • Aidosti vaihtoehtoiset tulevaisuuden visiot • Tulevaisuudentekijän orientaation sisäistäminen
KOKEMUKSET JA TOIMINTA <i>YDIN: Käsitysten testaaminen, merkitysten synnyttäminen, yhteiskunnallinen muutos</i>	Kokemukset: • Uusien näkökulmien löytäminen, käsitysten tutkiminen ja testaaminen • Merkitysten synnyttäminen • Tunteet, intuitio ja keuhollisuus oppimisen syventäjinä Toiminta: • Voimaannuttavat, konkreettiset teot yksin ja yhdessä muiden kanssa • Kyky ja halu toimia keuhollisuuden puolesta • Yhteiskunnallisen muutoksen toteutuminen		

Ekososiaalisen sivistyksen kompetenssien kehittäminen eri tasoilla tapahtuvana oppimisena Sterlingin (2010) esittämässä oppimisen tasojen viitekehyksessä.

Laininen, E. (2018). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana

KEINOJA TRANSFORMATIIVISUUDEN VAHVISTAMISEEN

1. Vallitsevan olemassaolon ihanteen kritiikki
2. Kestävyyskysymysten systeminen tarkastelu
3. Toimijalähtöinen oppiminen
4. Kestävän toimintakulttuurin rakentaminen
5. Tunteet, kehollisuus, luovuus ja intuitio
6. Arvojen reflektointi kriittisen dialogin kautta
7. Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvittelu
8. Toivon ja merkityksellisyyden vaaliminen

Tutkimusartikkeleita ja julkaisuja ekososiaalisesta sivistyksestä ja uudistavasta oppimisesta

Laininen, E. (2018). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 20(5). <https://akakk.fi/ammattikasvatuksen-aikakauskirja-05-2018-digitaalinen-erikoisnumero/>

Laininen, E. (2018). Transforming Our Worldview Towards a Sustainable Future. Teoksessa Cook, J. (toim.) Sustainability, Human Well-Being and the Future of Education. Basingstoke: Palgrave Macmillan. <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-319-78580-6>

Mathlin, V. (2018). Mitä on ekososiaalinen sivistys ja mikä yhteys sillä on sivistyksen käsitteeseen? Oulu: Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201811223089.pdf>

Ojanen, E. (2004). Kohtuudesta ja kohtuuttomuudesta. Helsinki: Kirjapaja.

Pulkki, J. (2017). Kilpailun kasvatuksellisista ongelmista. Hyveitä 2000-luvulle. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis, 2332. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0592-5>

Salonen, A. (2014). Ekososiaalinen hyvinvointiparadigma – yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan uusi suunta täyttyvällä maapallolla. Teoksessa J. Hämäläinen (toim.), Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2014 (ss. 32–62). Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura.

Salonen, A. (2019). Näytelmän kulissit on, mutta juonta ei. Kolumni Opettajalehdessä 8.2.2019. <https://www.opettaja.fi/kolumnit-ja-pakinat/naytelman-kulissit-on-mutta-juonta-ei/>

Salonen, A., & Bardy, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, 35(1), 4–15.
[https://www.academia.edu/11334115/Salonen A. and Bardy M. 2015 . Ekososiaalinen sivistys her%C3%A4tt%C3%A4%C3%A4 luottamusta tulevaisuuteen. Aikuiskasvatus 35 1 4-15](https://www.academia.edu/11334115/Salonen_A_and_Bardy_M._2015_.Ekososiaalinen_sivistys_her%C3%A4tt%C3%A4%C3%A4_luottamusta_tulevaisuuteen.Aikuiskasvatus_35_1_4-15)

Salonen, A., & Joutsenvirta, M. (2018). Vauraus ja sivistys yltäkylläisyyden ajan jälkeen. *Aikuiskasvatus*, 38(2), 84–101.
[https://aikuiskasvatus.fi/wp-content/uploads/2019/02/vuoden 2018 tiedeartikkeli salonen joutsenvirta vauraus ylt%C3%A4kyll%C3%A4isyyden j%C3%A4lkeen.pdf](https://aikuiskasvatus.fi/wp-content/uploads/2019/02/vuoden_2018_tiedeartikkeli_salonen_joutsenvirta_vauraus_ylt%C3%A4kyll%C3%A4isyyden_j%C3%A4lkeen.pdf)

Salonen, A., & Konkka, J. (2015). An Ecosocial Approach to Well-Being: A Solution to the Wicked Problems in the Era of Anthropocene. *Foro de Educación*, 13(19), 19–34. <http://dx.doi.org/10.14516/fde.2015.013.019.002>

Siirilä, J., Salonen, A. O., Laininen, E., Pantsar, T., Tikkanen, J. (2018). Transformatiivinen oppiminen antroposeenin ajassa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20 (5), 39-56. <https://akakk.fi/ammattikasvatuksen-aikakauskirja-05-2018-digitaalinen-erikoisnumero/>

Värri, V-M. (2007). Kasvatusfilosofian tärkein tehtävä. *Niin & Näin. Filosofinen aikakauslehti*, 14(52), 70–73.

Värri, V-M. (2011). Vastuu ihmisen mittana. Kasvatusteoreettisia ja filosofisia näköaloja ekologiselle sivistysprojektille. *Tiedepolitiikka*, 36(4), 27–38.

Värri, V-M. (2018). Kasvatus ekokriisin aikakaudella. Tampere: Vastapaino.

Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi

Erkka Laininen

OKKA-säätiö

Rautatieläisenkatu 6 A

00520 Helsinki

erkka.laininen@okka-saatio.com

puh. 050 3729 195

<http://koulujaymparisto.fi/>

OKKA

OPETUS-, KASVATUS-
JA KOULUTUS-
ALOJEN SÄÄTIÖ